Interview with Khrystyna Hrabobetska, Nadworna (IF_Nad_09_010).

Name: Khrystyna Stepanivna Hrabobetska

Maiden name: Iosypenko

Code: IF_Nad_09_010

Born: 1934

Gender: Female

Nationality: Ukrainian

School: University of Czernowitz

Profession: Accountant

Length: 38:35

Transcription:

Христина Степанівна Грабовецька (Йосипенко), 1934 р.н., Надвірна

If_Nad_09_010_Grabovetkaya

Збирали: Лєна Кушнір (ЛК), Еліна Йоффе (ЕЙ)

Інформант: Христина Степанівна Грабовецька (ГХ)

Час інтервю: 38 хвилин

Бабуся показує свою рану. Знайомство. Народилася в 34 р. за Польщ, у 1939 почалася війна. В сімї було троє чоловік, а під час війни була мала, але все одно памятає війну, німців, як 00:02:09-1російські війська тут були. І бомбили, і ховалися, в окопах ховалися.

ГХ: І бачили, як вбивали. Тут у нас є врейський цвинтар. То я так памятаю, там видно згори. у нас є дві гори, ці дві скали. І прямо видно, як хтось стріляв, і прямо в німця , німець впав, як його застрелили, я бачила. До школи за німців ходила, перший, другий клас я закінчила за німців.

А уже тоді як прийшли радянські війська, коли німці відступили, то було наше 00:03:02-9 босоноге та голе дитинство, що треба було собі заробити на хліб. А в 44 році наш батько

загинув, і ми лишилися троє дітей. Включила, так? (Про диктофон). І от треба було собі піти заробити купити собі якійсь тапочки. Після війни були модні такі білі тапочки. Ми їх зубним порошком начищували і білі такі носочки капронові були, платтячко. І треба було корову попасти, треба було дров, треба було узимі січки нарізати, і до школи. І треба було по господарству поратися - при каганці, при лампі, тоді ше світла не було, а були такі лампи на керосіні. С таким циліндром. І так ми сиділи, так вчилися. Так закінчила я школу, 10 класів, так брат мій закінчив, сестра.

Я добре памятаю, як німці **ГХ:** А от ви говорили про єврейський цвинтар... **КЛ:** 00:05:15-3 возили євреїв сюда на возі, в центрі міста було гетто, вони там всіх євреїв у то гетто було зігнали, і ті, які слабі, то німці з тими сопровождаючими фір, тими, що ховали. Викопували яму Гетто було в центр **КЛ:**та їх скидали в ті ями по десять чи скільки. Це я добре памятаю. Да. В центрі міста, отут зараз є магазин, ми називали Ювілейний, де був **ГХ:** Надвірної? райком партії, а тепер де адміністраця - біля бані, біля церкви нашої тої старої церкви було таке гетто. Воно було загорожено, тільки німці охороняли їх. Ну я судьбу їх так не знаю, котрі в.... Не памятаю, дитина була.

00:06:52-7

То я вам говорю, що я **ГХ:** А що ви памятаєте з того періоду? Бачили, як їх везли.... **КЛ:** бачила, як їх на фірі везли сюди на це, на цей жидівське окопище, так і називали. І там викопували ями, так само євреї викопували ями і там тих людей закопували. Зараз община Всі по центру **ГХ:** А де євреї тут жили раніше? **КЛ:**еврейська огородила, там щось спорудили. Ні, це я ніц не **ГХ:** А памятаєте якійсь єврейські прізвища? **ЕЙ:** міста, їх зараз будинків немає. Я тоді дитина була так само, я це не памятаю,**ГХ:** А були якійсь свята єврейські? **ЕЙ:** памятаю. але знаю, що у вересні у них починається таке свято, що вони відзначали, але я не памятаю.

Ну святкували, молилися, пекли такі от, **ГХ:** А що вони у вересні святкували? **ЕЙ:** 00:08:19-1 ну я знаю. що... так, знаєте, тонесенькі коржики з маці, такі от тонесенькі палянички з муки, памятаю, такі дірочки відно, вони вилкою виробляли. Бо навіть ще мені давали. То, ну так Так, пригощали, бо тут були знайомі, як то кажуть, **ГХ:** А пригощали? **ЕЙ:**більше я не памятаю. от у кінці цього окопища, там була хата така єврейська, що там жила єврейська сімя, що вони сторожили. Ну, знаєте, як у нас зараз на цвинтарі - такі які ухожували за тими могилками. То там була та сімя.

Ну, це я так пригадує дуже... Кірниця була там, як йти туди по дорозі. Криниця там00:09:18-9 була, там їх ця хата була, невеличка, видно там одна кімнатка була і коридорчик такий. Оце Так видно що було свято, але я е не **ГХ:** А Пасху євреї святкували? **КЛ:**що я запамятала. Та видно, що були, так як **ГХ:** А пости у них були? **КЛ:** памятаю. Це я не можу вам сказати. наша релігія українська, російська, у кожної віри є пости, що вони постять, обряди чи.... ну, 00:10:24-7кожна релігія має свій обряд. Ну, я це не знаю.

Ото це є жидівські кучки, вони **ГХ:** А памятаєте таке слово, нам сказали, "кучки"? **ЕЙ:** А може памятаєте, як на цьому **ЕЙ:** починалися в вересні місяці, і у травні були у них ці кучки. Ви знаєте, що вони так не одягали, як ми одягали. У них труна то була **ГХ:** цвинтарі хоронили? з досок і їх у білу простин завивали голих. То це знаю, що говорили, що мама мама знала (вона померла в грудні), вона добре це знала. Тут були старі старожили, то моя мама померла на 105-му році.

Тьотка умерла на 90-му році, та тоже на 90-му році, ну а мама моя - два роки тому. 00:11:21-3 А коли вони хоронили, в той же день **ЕЙ:** То мама добре це памятала, бо вона тут жила. Но... Це я також не **ГХ:** А як несли на кладбище, не помните? **ЕЙ:** От це я вам не скажу? **ГХ:** чи? памятаю. Та вродє о нє... вродє вони заходили тут во, то у них були так носилки. І вони клали на носилки той гріб (труну) з дошками і вже то вродє вони несли. При вході....То там був **КЛ:**новий цвинтар, тули дальше у гору і вони на тих носилках туди несли. Це я також бачила.

Ну, я кажу, просто з досок. то ми робимо красиві гроби, а то просто **ГХ:** А їх хоронили в гробу? з дошок.

А євреям можна було ходити всі дні**КЛ:** Вони були завиті повністю в білу простинь.00:12:57-7
А ви казали, мама багато памятала чого, не**КЛ:** Це я не памятаю. **ГХ:** на кладовище чи не вс?
н, ні, це я кажу, що вона розказала би вам, вона була при **ГХ:** розказувала щось про євреїв?
памяті. То рахуйте, 44-ий рік. В 45-му закінчилася війна. А це їх тоді убивали, коли німці сюди прийшли, 41-42 рік. То вже потому, як прийшли радянські війська, то євреїв уж тут не було. Я 00:14:05-5не знаю, де вони їх стратили.

Ця **ГХ:** А розкажть. **КЛ:** Ну, то я знаю, що одну єврeйчку родина спасла. Що німці її не вбили. євреєчка живе в Надвірній, та вона може не признається. Її спасла наша українська родина, яка не мала дітей. Її це о, взяли на виховання, та взяли євреєчку не з Надвірної, а десь вона йшла, якась єврейка шла звідти з Закарпаття чи звідти, вона немісцева. То вона тут по Прізвище то я знаю, її чоловіка звать Кіндрат. Чоловік **ГХ:** А зовут как? **ЕЙ:**нинішній день жиє. її Марко, цієї жидівочки. Вродє її назвали Оксаною. (Телефонує братовій дізнатися точно, як її звали). Ірина.

А ще щось розповідали про євреїв в селі? Якійсь чуточки? В чому **КЛ:** 00:16:43-4
ну, вони були дуже мудрі, от як мама говорила, вони лікарі були добрі, і **ГХ:** відрізняються? кравчиня, навіть моя мама... Мали свої лавки в центрі міста, бізнес. Як тепер. От люди колись казали, що жиди були такі, людей обдурювали, тепер якщо порівняти з бізнесом, який є зараз, Та видно, що були.**ГХ:** А як обдурювали? Були такі випадки? **КЛ:**то це гірший ніж то, що було. То я підуть у місто, то хоть у жида аби вкрасти кусок мила, шо небудь у жида вкрасти. А жид Отак, що вони переважно займалися 00:18:15-4уже тоді вибігає, кричить, свариться. промислом, а українці наші гнули спину, так як зараз гнуть спину. Так що вони цим заробляли, бо вони були хитріші. В центрі міста, то все було їхнє, та ще поляки мали свої магазини. А українці я навіть не знаю... За Польщі, за тих часів довоєнних я мала була, мені було 6 років. #00:19:10-a9#

00:26:07-1 (Показує нам сімейні фотографії, дітей та внуків)

Так, то ж **ГХ:** От ви казали, що у євреїв були свої магазини. а от давали вони в борг чи ні? **КЛ:** було так. Давали і проценти брали. Не раз говорили, що як у євреїв наберуть цих товарів, то 00:26:45-4товару возьмеш на меншу суму, а грошей треба віддавати на більшу сумму.

(Жаліється на поганий зір). Христина Степанівна бухгалтер за освітою, закінчила 00:28:05-5Чернівецький ун-т.

А от давайте повернемося... Євреї всім давали в борг чи ні? Видно, що всім давали. Бо **КЛ:** хліб. і цукор, і муку - всьо-всьо, і отам. вони записували в книжечку. То ж не було у людей грошей, коли що продасть, та ремісники були, так як мій тато - він теж не зразу мав гроші. То люди майже все жили в борг.

Ну у нас тут в Надвірній не було промислових підприємств, як теер. Знаєте, тут все 00:28:52-9 з сільскогогосподарского, пішла, продала картоплю, і вже мала гроші і могла заплатити. Ось треба було і матерії... Я знаю, що моя тьотка і мама, но треба було якусь юбку чи платтячко яке, йшли до жида, він відрізав тканину, а потім йому вже виплачували частинами, це я знаю точно.

Усьо брали в борг, хіба що ті. хто мав гроші... А простий бідний нарід і продкти, і 00:29:36-2

всо-всьо брали в борг. Вони мали такі книжечки, це я знаю, вони там все записували. І потім А ви бачили ті книжечки чи то розказували? **КЛ:**уже відмічали, скільки хто приніс які гроші. А вас мама не посилала в магазин? **КЛ:** Ні, ні, та я точно знаю, говорили, але не бачила. **ГХ:** Ні, то я ще мала була. **ГХ:**

00:30:12-3

00:31:40-7 Розповідь мама посилала за хлібом після війни. Післявоєнний голод.

Говорили: "Як зацвіте мак, то вж не так. А як зацвіте біб..." Ну, така сама приповідка, що **ГХ:** як зацвіте біб, то голоду не буде. Вже бобу, гороху можна наїстися, а мак так само вже. В цю пору вже є мак на Спаса. То мама такі коржики пекла на кухні, і запарить маук, розітре в макітрі, глиняна така, кругла макітра. Туди так наломить кусочками тих коржиків, маком перемішає, а огрків запарить, дасть нам розсолу з тих огірків, та так нам в горнятко того розсолу огіркового та того коржика з маком та їли.

Не знаю. А вас більше цікавить все єврейьке? **ГХ:** А євреї що їли, не знаєте? **ЛК:** 00:32:49-6 Які тут **ГХ:** А ось до війни як ви жили? Ким були ваші сусіди, наприклад? **ЛК:** (Пояснюємо) сусіди? Тут всі були прості люди, ніхто, як то кажуть, тут була вулиця поляків, на кінці вулиці жили євреї.

Та там євреї жили, ті, що на єврейському цвинтарі на кінці. і у кінці вулиці, десь 00:33:34-4 під кінець центру жили євреї. Вулиця не була так забудована, тут була одна вузесенька вулиця, що йшл до центральної вулиці. (Рахує) Шість будинків було польських тут на нашій вулиці. (Розмова з сусідкою)

Запитує, чи з єврейських ми родин, наша мета, де живемо. 00:34:33-2

00:35:50-4 Єврейських прикмет, прислівя, пісень не памятає.

00:36:57-1 Як свякували до війни Різдво, Меланку, не памятає.

Дякуємо, прощаємося.

Записуємо прізвище Грабовецька (Йосипенко). Історія про помилку в документах, де писали "Осипенко". Запитуємо про етимологію прізвища - невідомо.

Христина Степанівна Грабовецька (Йосипенко), 1934 р.н., Надвірна

If_Nad_09_010_Grabovetkaya

Збирали: Лєна Кушнір (ЛК), Еліна Йоффе (ЕЙ)

Інформант: Христина Степанівна Грабовецька (ГХ)

Час інтервю: 38 хвилин

Бабуся показує свою рану. Знайомство. Народилася в 34 р. за Польщ, у 1939 почалася війна. В сімї було троє чоловік, а під час війни була мала, але все одно памятає війну, німців, як 00:02:09-1російські війська тут були. І бомбили, і ховалися, в окопах ховалися.

І бачили, як вбивали. Тут у нас є врейський цвинтар. То я так памятаю, там видно згори. у **ГХ:** нас є дві гори, ці дві скали. І прямо видно, як хтось стріляв, і прямо в німця , німець впав, як його застрелили, я бачила. До школи за німців ходила, перший, другий клас я закінчила за німців.

А уже тоді як прийшли радянські війська, коли німці відступили, то було наше 00:03:02-9 босоноге та голе дитинство, що треба було собі заробити на хліб. А в 44 році наш батько загинув, і ми лишилися троє дітей. Включила, так? (Про диктофон). І от треба було собі піти заробити купити собі якійсь тапочки. Після війни були модні такі білі тапочки. Ми їх зубним порошком начищували і білі такі носочки капронові були, платтячко. І треба було корову попасти, треба було дров, треба було узимі січки нарізати, і до школи. І треба було по господарству поратися - при каганці, при лампі, тоді ше світла не було, а були такі лампи на керосіні. С таким циліндром. І так ми сиділи, так вчилися. Так закінчила я школу, 10 класів, так брат мій закінчив, сестра.

Я добре памятаю, як німці **ГХ:** А от ви говорили про єврейський цвинтар... **КЛ:** 00:05:15-3 возили євреїв сюда на возі, в центрі міста було гетто, вони там всіх євреїв у то гетто було зігнали, і ті, які слабі, то німці з тими сопровождаючими фір, тими, що ховали. Викопували яму Гетто було в центр **КЛ:**та їх скидали в ті ями по десять чи скільки. Це я добре памятаю. Да. В центрі міста, отут зараз є магазин, ми називали Ювілейний, де був **ГХ:** Надвірної? райком партії, а тепер де адміністрац - біля бані, біля церкви нашої тої старої церкви було таке гетто. Воно було загорожено, тільки німці охороняли їх. Ну я судьбу їх так не знаю, котрі в.... Не памятаю, дитина була.

00:06:52-7

То я вам говорю, що я **ГХ:** А що ви памятаєте з того періоду? Бачили, як їх везли.... **КЛ:** бачила, як їх на фірі везли сюди на це, на цей жидівське окопище, так і називали. І там викопували ями, так само євреї викопували ями і там тих людей закопували. Зараз община Всі по центру **ГХ:** А де євреї тут жили раніше? **КЛ:**єврейська огородила, там щось спорудили. Ні, це я ніц не **ГХ:** А памятаєте якійсь єврейські прізвища? **ЕЙ:** міста, їх зараз будинків немає. Я тоді дитина була так само, я це не памятаю,**ГХ:** А були якійсь свята єврейські? **ЕЙ:** памятаю. але знаю, що у вересні у них починається таке свято, що вони відзначали, але я не памятаю.

Ну святкували, молилися, пекли такі от, **ГХ:** А що вони у вересні святкували? **ЕЙ:** 00:08:19-1
ну я знаю. що... так, знаєте, тонесенькі коржики з маці, такі от тонесенькі палянички з муки,
памятаю, такі дірочки відно, вони вилкою виробляли. Бо навіть ще мені давали. То, ну так
Так, пригощали, бо тут були знайомі, як то кажуть, **ГХ:** А пригощали? **ЕЙ:**більше я не памятаю.
от у кінці цього окопища, там була хата така єврейська, що там жила єврейська сімя, що
вони сторожили. Ну, знаєте, як у нас зараз на цвинтарі - такі які ухожували за тими
могилками. То там була та сімя.

Ну, це я так пригадує дуже... Кірниця була там, як йти туди по дорозі. Криниця там00:09:18-9
була, там їх ця хата була, невеличка, видно там одна кімнатка була і коридорчик такий. Оце
Так видно що було свято, але я е не **ГХ:** А Пасху євреї святкували? **КЛ:**що я запамятала.
Та видно, що були, так як **ГХ:** А пости у них були? **КЛ:** памятаю. Це я не можу вам сказати.
наша релігія українська, російська, у кожної віри є пости, що вони постять, обряди чи.... ну,
00:10:24-7кожна релігія має свій обряд. Ну, я це не знаю.

Ото це є жидівські кучки, вони **ГХ:** А памятаєте таке слово, нам сказали, "кучки"? **ЕЙ:**
А може памятаєте, як на цьому **ЕЙ:** починалися в вересні місяці, і у травні були у них ці кучки.
Ви знаєте, що вони так не одягали, як ми одягали. У них труна то була **ГХ:** цвинтарі хоронили?
з досок і їх у білу простин завивали голих. То це знаю, що говорили, що мама мама знала
(вона померла в грудні), вона добре це знала. Тут були старі старожили, то моя мама померла
на 105-му році.

Тьотка умерла на 90-му році, та тоже на 90-му році, ну а мама моя - два роки тому. 00:11:21-3
А коли вони хоронили, в той же день **ЕЙ:** То мама добре це памятала, бо вона тут жила. Но...
Це я також не **ГХ:** А як несли на кладбище, не помните? **ЕЙ:** От це я вам не скажу? **ГХ:** чи?
памятаю. Та вродє о нє... вродє вони заходили тут во, то у них були так носилки. І вони клали
на носилки той гріб (труну) з дошками і вже то вродє вони несли. При вході....То там був
КЛ:новий цвинтар, тули дальше у гору і вони на тих носилках туди несли. Це я також бачила.
Ну, я кажу, просто з досок. то ми робимо красиві гроби, а то просто **ГХ:** А їх хоронили в гробу?
з дошок.

А євреям можна було ходити всі дні**КЛ:** Вони були завиті повністю в білу простинь.00:12:57-7
А ви казали, мама багато памятала чого, не**КЛ:** Це я не памятаю. **ГХ:** на кладовище чи не вс?
н, ні, це я кажу, що вона розказала би вам, вона була при **ГХ:** розказувала щось про євреїв?
памяті. То рахуйте, 44-ий рік. В 45-му закінчилася війна. А це їх тоді убивали, коли німці сюди
прийшли, 41-42 рік. То вже потому, як прийшли радянські війська, то євреїв уж тут не було. Я
00:14:05-5не знаю, де вони їх стратили.

Ця **ГХ:** А розкажть. **КЛ:** Ну, то я знаю, що одну євреїчку родина спасла. Що німці її не вбили.
євреєчка живе в Надвірній, та вона може не признається. Її спасла наша українська родина,
яка не мала дітей. Її це о, взяли на виховання, та взяли євреєчку не з Надвірної, а десь вона
йшла, якась єврейка шла звідти з Закарпаття чи звідти, вона немісцева. То вона тут по
Прізвище то я знаю, її чоловіка звать Кіндрат. Чоловік **ГХ:** А зовут как? **ЕЙ:**нинішній день жиє.
її Марко, цієї жидівочки. Вродє її назвали Оксаною. (Телефонує братовій дізнатися точно, як її
звали). Ірина.

А ще щось розповідали про євреїв в селі? Якійсь чуточки? В чому **КЛ:** 00:16:43-4
ну, вони були дуже мудрі, от як мама говорила, вони лікарі були добрі, і **ГХ:** відрізняються?
кравчиня, навіть моя мама... Мали свої лавки в центрі міста, бізнес. Як тепер. От люди колись
казали, що жиди були такі, людей обдурювали, тепер якщо порівняти з бізнесом, який є зараз,
Та видно, що були.**ГХ:** А як обдурювали? Були такі випадки? **КЛ:**то це гірший ніж то, що було.
То я підуть у місто, то хоть у жида аби вкрасти кусок мила, шо небудь у жида вкрасти. А жид
Отак, що вони переважно займалися 00:18:15-4уже тоді вибігає, кричить, свариться.
промислом, а українці наші гнули спину, так як зараз гнуть спину. Так що вони цим
заробляли, бо вони були хитріші. В центрі міста, то все було їхнє, та ще поляки мали свої
магазини. А українці я навіть не знаю... За Польщі, за тих часів довоєнних я мала була, мені

було 6 років. #00:19:10-a9#

00:26:07-1 (Показує нам сімейні фотографії, дітей та внуків)

Так, то ж **ГХ:** От ви казали, що у євреїв були свої магазини. а от давали вони в борг чи ні? **КЛ:** було так. Давали і проценти брали. Не раз говорили, що як у євреїв наберуть цих товарів, то 00:26:45-4товару возьмеш на меншу суму, а грошей треба віддавати на більшу сумму.

(Жаліється на поганий зір). Христина Степанівна бухгалтер за освітою, закінчила 00:28:05-5Чернівецький ун-т.

А от давайте повернемося... Євреї всім давали в борг чи ні? Видно, що всім давали. Бо **КЛ:** хліб. і цукор, і муку - всьо-всьо, і отам. вони записували в книжечку. То ж не було у людей грошей, коли що продасть, та ремісники були, так як мій тато - він теж не зразу мав гроші. То люди майже все жили в борг.

Ну у нас тут в Надвірній не було промислових підприємств, як теер. Знаєте, тут все 00:28:52-9 з сільскогогосподарского, пішла, продала картоплю, і вже мала гроші і могла заплатити. Ось треба було і матерії... Я знаю, що моя тьотка і мама, но треба було якусь юбку чи платтячко яке, йшли до жида, він відрізав тканину, а потім йому вже виплачували частинами, це я знаю точно.

Усьо брали в борг, хіба що ті. хто мав гроші... А простий бідний нарід і продкти, і 00:29:36-2 всо-всьо брали в борг. Вони мали такі книжечки, це я знаю, вони там все записували. І потім А ви бачили ті книжечки чи то розказували? **КЛ:**уже відмічали, скільки хто приніс які гроші. А вас мама не посилала в магазин? **КЛ:** Ні, ні, та я точно знаю, говорили, але не бачила. **ГХ:** Ні, то я ще мала була. **ГХ:**

00:30:12-3

00:31:40-7 Розповідь мама посилала за хлібом після війни. Післявоєнний голод.

Говорили: "Як зацвіте мак, то вж не так. А як зацвіте біб..." Ну, така сама приповідка, що **ГХ:** як зацвіте біб, то голоду не буде. Вже бобу, гороху можна наїстися, а мак так само вже. В цю пору вже є мак на Спаса. То мама такі коржики пекла на кухні, і запарить маук, розітре в макітрі, глиняна така, кругла макітра. Туди так наломить кусочками тих коржиків, маком перемішає, а огрків запарить, дасть нам розсолу з тих огірків, та так нам в горнятко того розсолу огіркового та того коржика з маком та їли.

Не знаю. А вас більше цікавить все єврейське? **ГХ:** А євреї що їли, не знаєте? **ЛК:** 00:32:49-6 Які тут **ГХ:** А ось до війни як ви жили? Ким були ваші сусіди, наприклад? **ЛК:** (Пояснюємо) сусіди? Тут всі були прості люди, ніхто, як то кажуть, тут була вулиця поляків, на кінці вулиці жили євреї.

Та там євреї жили, ті, що на єврейському цвинтарі на кінці. і у кінці вулиці, десь 00:33:34-4

під кінець центру жили євреї. Вулиця не була так забудована, тут була одна вузесенька вулиця, що йшл до центральної вулиці. (Рахує) Шість будинків було польських тут на нашій вулиці. (Розмова з сусідкою)

Запитує, чи з єврейських ми родин, наша мета, де живемо. 00:34:33-2

00:35:50-4 Єврейських прикмет, прислівя, пісень не памятає.

00:36:57-1 Як свякували до війни Різдво, Меланку, не памятає.

Дякуємо, прощаємося.

Записуємо прізвище Грабовецька (Йосипенко). Історія про помилку в документах, де писали "Осипенко". Запитуємо про етимологію прізвища - невідомо.

English translation of transription:
Not yet.

Description:

The World War II.

The Holocaust, the Ghetto in Nadworna.

The Jews of Nadworna: Festivals (Sukkoth, Passover). Rituals and traditions.

Jewish Trade.

Interviewer: Elena Kushnir

Interviewer: Elina Ioffe

Stanislawow (Ivano-Frankivsk)**Community:**